

הנסתרות והנגלות

הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת: (דברים כט כח).

רשב"ם דברים פרק כט כח

הנסתרות ליי אלהינו - כבר פירשתי אצל הארורים.¹ על הנסתרות היו הברכות והקלות, שאין הדבר ליענש ביד בית דין, אלא ביד הקב"ה: לנו ולבנינו - לעשות דיני עונשין על פי עדים.²

אבות דרבי נתן נוסח א פרק לד

עשר נקודות בתורה ... כיוצא בו: "הנסתרות לה' אלוהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם". נקוד על לנו ולבנינו ועל ע' שב"ע"ד". למה? אלא כך אמר עזרא: אם יבוא אליהו ויאמר לי: מפני מה כתבת? כך אומר אני לו: כבר נקדתי עליהן. ואם אומר [יאמר] לי: יפה כתבת, אעבור [אמחק] נקודה מעליהן.³

מסכת סנהדרין דף מג עמוד ב

אמר רב אסי אמר רבי חנינא: מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים: שנים בימי משה ואחד בימי יהושע, שנאמר: "כזאת וכזאת עשית" ... ועד השתא מאי טעמא לא איענוש? אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון: לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן. כתנאי: "הנסתרות לה' אלוהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם" למה נקוד על לנו ולבנינו ועל ע"י שב"ע"ד? מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן, דברי רבי יהודה.⁴ אמר ליה רבי נחמיה: וכי ענש על הנסתרות לעולם? והלא כבר נאמר "עד עולם". אלא, כשם שלא ענש על הנסתרות - כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן.⁵

ירושלמי מסכת סוטה פרק ז הלכה ה

¹ מעמד הברכה והקללה שבהר גריזים ועיבל כמתואר בפרק כז בדברים. רשב"ם מפנה כאן לפירושו בפסוק טו שם.
² לפני שנצלול למדרשים ודרשות, נעצור לתחנה קצרה אצל פירושו הפשוט של רשב"ם שהנסתרות הם הדברים עליהם הזהירה התורה במעמד הברכות והקלות בהר גריזים ועיבל (פרשת כי תבוא): "שאין הדבר ליענש ביד בית דין אלא ביד הקב"ה". והנגלות הם הדברים שמסורים "לנו ולבנינו לעשות עפ"י דיני עדים". ראה גם פירוש אבן עזרא שאומר דברים דומים, אך מביא גם פירוש של "יש אומרים" שאומר: "כי הנסתרות והנגלות הם לה', ואין לנו כי אם לעשות דברי התורה". אבן עזרא דוחה פירוש זה מכל וכל ואומר בלשונו החדה: "וזה הפירוש בלא ראש ורגל".

³ עפ"י מסורת המקרא יש סימון נקודות מעל האותיות במספר מקומות בתורה וכבר הרחבנו בנושא זה ומקורותיו בדברינו [מפגש יעקב ועשו](#) בפרשת וישלח. ניקוד כזה אומר דרשני ומצביע על רובד סמוי מְעַבֵּר ואולי אפילו בניגוד לפשט המילים. מקור זה באבות דרבי נתן (וכן המקבילה באבות דרבי נתן נוסח ב פרק לז) מונה עשרה מקומות בתורה שיש ניקוד על האותיות. ובכולם יש סיבה ברורה, לבד מהמקרה שלנו. זאת ועוד, רק במקרה שלנו מופיע הַסְפֵּק שהיה לעזרא אם לנקד אם לא וחששו "מה יגיד אליהו". מה הספק שהיה כאן לעזרא? איזה נסתור מסתתר בפסוק זה? האם הוא בחלק "הנסתרות לה' אלוהינו" או ב"נגלות לנו ולבנינו"?

⁴ שיטת ר' יהודה היא שכל זמן שהיו בני ישראל במדבר התחייבו בערבות הדדית (מדין [כל ישראל ערבים זה בזה](#) עליו הרחבנו לדון בפרשת בחוקותי) רק על הנגלות. אבל לאחר שנכנסו לארץ, התחייבו גם על הנסתרות. שיטה זו מסבירה אמנם את העונש שקיבלו ישראל בגין חטאו של עכן (36 איש שנהרגו: "רובה של סנהדרין", בירושלמי להלן), אך היא מאד אוטופית שהרי "אין אדם יודע מה בלבו של חברו" (פסחים נד ב). ואולי ר' יהודה סובר שהישיבה בארץ הייתה צריכה להביא את עם ישראל לדרגה גבוהה של אחווה ולכידות עד שיכלו (נדרשו) גם לערוב על הנסתרות ולדעת מה בלבו של חברו. ורש"י בגמרא סנהדרין מעיר שלפי שיטת ר' יהודה "היה לו לנקוד את הנקודה הזאת על לה' אלהינו, אבל לאו אורח ארעא לנקוד את השם".

⁵ שיטת ר' נחמיה היא שעל הנסתרות אף פעם לא נענשים - "עד עולם" (גם לשעבר), ועל הנגלות נענשו רק משנכסו לארץ. שיטה זו נראית יותר מציאותית, אך היא צריכה להסביר את המקרה של עכן וגם מדוע באמת לא נענשו בני ישראל על הנגלות לפני הכניסה לארץ. על השאלה הראשונה עונה הגמרא בהמשך הסוגיה בסנהדרין מג ה"ל, שאשתו ובניו של עכן ידעו וזה כבר הפך את הדבר ל"נגלות". (ראה שטיינזלץ שם שהביא בשם המאירי שכל דבר שיודעים אותו שלושה אנשים נחשב ידוע לכל). ראה גם פירוש מהרש"א כאן שאומר שאצל עכן הציבור בכללותו התרשל בשמירה על לקיחה מהחרם (מעין "הוכח תוכיח"). על השאלה השנייה צריך לומר שהכלל "כל ישראל ערבים זה בזה" נכנס לתוקף רק בכניסה לארץ ישראל, לאחר ההשבעה בהר גריזים והר עיבל (רק שני ארורים שם הם "בסתר", כל השאר הם דברים שבגלוי, ובניגוד לשיטת רשב"ם בפרק כז פסוק טו ובהערה 1 בה פתחנו). רש"י בפרשתנו מביא רק את שיטת ר' נחמיה (שלא כבמקומות אחרים בהם הוא מביא את שתי השיטות, ראה למשל פרשת האזינו הסמוכה, פרק לב פסוק מג) וסיכמה בלשונו הצחה. ונראה שרוב המפרשים הולכים בעקבות רש"י ומקבלים את שיטת ר' נחמיה שהיא אולי פירוש לדברי משה בדברים יב ח-ט: "לא תעשון ככל אשר אֶנְחֶנּוּ עִשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כְּלִי הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו: כִּי לֹא-בְאֵתָם עֲדֵיתָהּ אֶל-הַמְנוּחָה וְאֶל-הַנְּחִלָּה וכו'".

אמר רבי שמעון בן לקיש: בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות. אמר להן יהושע: אם אין אתם מקבלין עליכם את הנסתרות, המים באין ושוטפין אתכם.⁶ אמר רבי סימון בר זבדא: וְאִתּוֹת, תדע לך שהוא כן, שהרי עכן חטא ורובה של סנהדרין נפלה בעי. אמר רבי לוי: ביבנה הותרה הרצועה. יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות.⁸

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו, פרשה ה

רבי אומר: להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל התורה, השוו כולם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה. ולא עוד, אלא שהיו ממשכנין עצמן זה על זה. ולא על הנגלות בלבד נגלה הקב"ה עליהם לכרות ברית עמהם, אלא אף על הסתרים. אמרו לו: על הגלויים אנו כורתים ברית עמך ולא על הסתרים. שלא יהא אחד ממנו חוטא בסתר, ויהא הצבור מתמשכן. שנאמר: "הנסתרות לה' אלוהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם".⁹

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מס' דנזיקין משפטים פרשה יז

יש אומרים באותיותיה נתנה תורה, שלא יהו ישראל אומרים: הואיל ואנו מצווין על עבודה זרה נהא בולשין בבורות שיחין ומערות, תלמוד לומר: "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן" (דברים יב ב), על הגלויים ולא על הסתרים.¹⁰

רמב"ן דברים פרק כט פסוק כח

ודעתי בדרך הפשט, כי "הנסתרות" הם החטאים הנסתרים מן העושים אותם, כמו "שגיאות מי יבין מנסתרות נקני" (תהלים יט ג). יאמר: הנסתרות לשם לבדו הם, אין לנו בהן עוון אשר חטא. אבל הנגלות שהם הזדונות, לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת חוקת עולם. שכך קבלנו על אשר ישנו פה ועל אשר איננו פה לדורות עולם.¹¹

⁶ מזכיר את מעמד הר סיני: "מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם" (מסכת שבת דף פח עמוד א). אבל בקריעת ים סוף לא עשה כן ואדרבא: "עבודה זרה עברה עם ישראל בים" (מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יד, ראה דברינו [וימרו על ים סוף](#) בפרשת בשלח. אצל יהושע, העם נדרש להכרעה בחציית הירדן. ראה גם גמרא בבלי מסכת סוטה דף לד עמוד א: "עודם בירדן, אמר להם יהושע: דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם, שנאמר: והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם (במדבר לג נב). אם אתם עושין כן - מוטב, ואם לאו - באין מים ושוטפין אותיכם. מאי אותיכם? אותי ואתכם".

⁷ נכון, מתאים, נאה, ראוי - ניב לשון שכיח בתלמוד הירושלמי. ובימינו: כיאות.

⁸ פרק שביעי בירושלמי מסכת סוטה, מתאר בהרחבה את האירוע של חציית הירדן בכניסה לארץ, ההשבעה בהר גריזים והר עיבל, בניית המזבח וכתובת התורה על האבנים כמוזכר בפרשת כי תבוא, דברים פרק כז (ראה דברינו [האבן תשמור על האבן](#) בפרשת כי תבוא). הירושלמי מציע שיטת ביניים בין ר' יהודה ור' נחמיה שבבבלי. לכתחילה כר' יהודה, אבל לאחר חורבן בית שני - ביבנה - "הותרה הרצועה" ולא נענשים עוד על הנסתרות. אולי בגלל שראו ששנאת חינום גוברת על "כל ישראל ערבים זה בזה". בעקבות החורבן נתפוגג העם כגוף מרכזי, חדלה עבודת המקדש המכפרת על הכלל וחוזרים לתקופת המדבר ("איש כל הישר בעיניו"). כדאי גם לשים לב ללשון הירושלמי: "אין לכם עסק בנסתרות" שרומז לפסוק מבן סירא (ג כא-כב): "פלאות ממך אל תדרוש ומכוסה ממך אל תחקור: במה שהורשית התבונן ואין לך עסק בנסתרות" (מובא בגמרא חגיגה יג א בשינוי לשון קל, בירושלמי חגיגה וכן במקומות רבים אחרים בש"ס, במדרשים כגון בראשית רבה ח ב, פרשת המקרא, ובעיקר בספרות השו"ת לדורותיה).

⁹ ראה פירוש אור החיים כט כח שהפסוק "הנסתרות לה' אלוהינו וכו'" הוא דברי העם: "היא תשובת ישראל למשה שהנסתרות לא יתחייבו בהם, אבל הנגלות קיימו וקבלו עליהם הערבות". ראה בהמשך דבריו איך הוא מקשר פסוק זה לתחילת הפרשה. ואת החיבור בין המכילתא לבבלי (הן שיטת ר' יהודה והן שיטת ר' נחמיה) ולירושלמי שלעיל, נשאר לשואבי המים ונשמח לקבל הסברים ופירושים. עכ"פ, מכילתא זו מאירה באור חדש את הדרש הקלאסי של "יחון ישראל כנגד ההר" - "בלב אחד כאיש אחד" (רש"י שמות יט ב על בסיס המדרשים). באחדות שלימה לרגע, אבל גם בראייה מפוכחת ומעשית. ואפשר שגם דברי רש"י על הפסוק (אותם לא הבאנו ומומלץ מאד לפתוח בהם) מבוססים לא רק על הגמרא בסנהדרין הנ"ל אלא גם על דברי מכילתא אלה.

¹⁰ נראה שהמכילתא לשיטתה. לא רק שהציבור לא מתמשכן על עבירות שעשו אחרים בסתר, וערבותו ואחריותו היא רק על הדברים הגלויים; גם במצוות של "קום ועשה" בראשם עבודה זרה, אין צורך לרוץ ולחפש כל מקום אפשרי בו אולי יש עבודה זרה (או כל עבירה אחרת), אלא רק במקומות בהם נהגו עובדי ע"ז לפלוח. התורה מדברת בלשון ברורה - באותיותיה - כשהיא מציינת היכן יש לחפש: על ההרים, על הגבעות, בנטיעות אשרה וכו'. הביטוי "באותיותיה נתנה תורה", שזה מקורו ומופיעו היחיד, דומה לביטוי "דברה תורה בלשון בני אדם", או גם "[אין מקרא יוצא מידי פשוטו](#)", אליו כבר נדרשנו בפרשת וישב. ראה גם דברינו [פשוטו של מקרא](#) בפרשת חיי שרה. וזה נושא נכבד שיש להוסיף ודון בו וקשור לשיטת הדרשות של ר' ישמעאל כנגד ר' עקיבא.

¹¹ רמב"ן פותח כאן כיוון אחר לגבי הפסוק שלנו ואולי ממשיך את המכילתא האחרונה. לא מדובר בערבות הדדית, בנסתרות של הזולת, אלא בנסתרות של האדם עצמו. וכמו שאנחנו אומרים בווידיאו ביום הכיפורים: "את הגלויים לנו כבר אמרנום לפניך והודינו לך עליהם. ואת שאינם גלויים לנו לפניך הם גלויים וידועים כדבר שנאמר: הנסתרות לה' אלוהינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת". ואולי עצם אמירת הוידוי ביחד עם כל הציבור, מזכירה גם את המשמעות הראשונה של הפסוק של הערבות ההדדית. דברי הרמב"ן מתקשרים למדרש תנאים לדברים פרק לג פסוק ו (שכנראה לא היה לפני הרמב"ן): "דוד כשביקש על אותו עוון, בתחילה התחיל מקלס להקב"ה... ואחר כך התחיל מקלס לתורה... ואחר כך מבקש על השגיאות... ובסוף הוא אומר: מנסתרות נקני, מפני שהנסתרות להקב"ה שנאמר: הנסתרות לה' אלוהינו...". דברי רמב"ן, המחזור ומדרש התנאים מתבססים

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז הלכה ז

"... הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה [הוא], מעמידים אותו על חזקתו. שבכך נצטוונו, כמו שנצטוונו לחתוך את הדין ע"פ שני עדים כשרים. ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם אצלנו, מעמידים אותן על כשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר: "הנסתרות לה' אלוהינו והנגלות לנו ולבנינו", ונאמר: "כי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב".¹²

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים נצבים דף נא עמוד א

"הנסתרות לה' אלהינו", אלו קיצי הגלות שהם סתומים וחתומים. כענין שנאמר על ידי דניאל: "ואתה דניאל סתום הדברים וחתום הספר עד עת קץ" (דניאל יב ד וגם פסוק ט שם). ואומר: "כי יום נקם בלבי" (ישעיה סג ד) - אפילו הלב לפה לא גילה.¹³ "והנגלות", אלו תשובה ומעשים טובים. "עד עולם", אפילו בגלותנו.¹⁴

מסכת סוטה דף כב עמוד ב

תנו רבנן: שבעה פרושין הן: פרוש שיכמי, פרוש נקפי, פרוש קיזאי, פרוש מדוכיא, פרוש מה חובתי ואעשנה, פרוש מאהבה, פרוש מיראה. פרוש שיכמי - זה העושה מעשה שכם. פרוש נקפי - זה המנקיף את רגליו. פרוש קיזאי - א"ר נחמן בר יצחק: זה המקיז דם לכתלים...¹⁵ אמר רב נחמן בר יצחק: דמטמרא מטמרא, ודמגליא מגליא, בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי.¹⁶

שבת שלום ואתם נצבים

מחלקי המים

על הפסוק בתהלים יט: "שגיאות מי יבין מנסתרות נקני ... ונקיתי מפשע רב". ועל פסוק זה, מדרשיו והקשר שלו לפסוק שלנו, כבר זכינו לכתוב ביום הכיפורים [כיסוי החטא או גילוינו](#). ראה גם דברינו [יודעים לרצות את בוראם](#) ביום הכיפורים וכן [יכתב עוונתי](#) בפרשת חוקת.

¹² רמב"ם דן שם בנושא הסבוך, איך נאמין לנביא ונדע שהוא דובר אמת ועד כמה העניין תלוי באות ומופת שיעשה או בנבואת על העתיד ועד כמה באישיותו של האדם וחזקתו כאיש הגון וישר. לנושא זה נדרש רמב"ם גם במקומות אחרים כמו בתחילת הקדמתו לפירושו למשנה והדברים צריכים עיון נפרד. ראה נגיעת מעט בנושא זה בדברינו [ונתן אלך אות או מופת](#) בפרשת ראה. כאן, עושה רמב"ם שימוש בפסוק שלנו לצורך קבלת הנביא, וזהו חידוש שאיננו בחז"ל. בהקשר דומה אך שונה, ראה דבריו בשו"ת הרמב"ם סימן מא: "ואין אנו דנים אלא בנגלות ולא הפקידנו אלוהים אלא על מה שגלוי. הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת". ובשו"ת יחוה דעת (לרב עובדיה יוסף ז"ל) חלק ו סימן לז הוא כותב: "לפיכך אין הלכה כהזוהר נגד הפוסקים, שאין לנו עסק בנסתרות, כי הנסתרות לה' אלוהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם". במרוצת הדורות קיבל הפסוק שבפרשתנו משמעויות רבות ומגוונות, בנוסף למשמעות המקורית שבחז"ל ופרשני המקרא הנ"ל. אם ביחס לעיסוק בתורת הנסתר ("אין לך עסק בנסתרות" הנ"ל, בפרט כאשר יש עימות בין הקבלה להלכה), אם בבחינת "אין לדיין אלא מה שעיניו רואות" ואם בבחינת "גזירת הכתוב, חוקה חקקתי לך".

¹³ ובארמית: ליבא לפומא לא גלי. ראה מדרש תהלים (בובר) מזמור ט: "ר' שמואל מתני בשם ר' יהודה: אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה באה, אל תאמין בו, לפי שכתוב: כי יום נקם בלבי, ליבא לפומא לא גלי, פומא למאן גלי?". ובהמשך שם מובא מעין קל וחומר מקברו של משה שנעלם: "בדבר שנתתי לך סימני סימנים אין כל בריה יכולה לעמוד עליו, על הקץ שנאמר: כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ (דניאל יב ט), על אחת כמה וכמה!" ראה מקבילה בקהלת רבה יב י.

¹⁴ הנגלות הם תשובה ומעשים טובים, אבל אין אלה בהכרח על מנת שניגאל מגלותנו. אפילו אם נישאר בגלותנו "עד עולם", עד שיבוא אותו קץ פלאי שמתמהמה והדוד חומק ועובר שוב ושוב, אנו נעסוק בתשובה ומעשים טובים. הרי זו דרשה גלוית עם אמונה רבה וביטחון רב, אבל אולי גם עם חידלון מלנסות לקום ולעלות וליטול גורלנו בידינו.

¹⁵ כל אלה סוגי "פרושים" שמתראים כפרושים-צדיקים ואינם אלא צבועים. הגמרא שם מפרטת מהם "מכות פרושים" שבמשנה סוטה פרק ג משנה ג שהם אחד מְגָלִי או מְכָלִי עולם.

¹⁶ תרגום: הנסתר - נסתר והגלוי - גלוי. בית הדין הגדול (שבשמים) יפרע מהלובשים גלימות של פרושים (מתחזים כפרושים). ראה פירוש רש"י שם: "הנסתרות נסתרות מבני אדם והגלויות גלויות. ומכל מקום, לבית דין הגדול כולם גלויות והוא יפרע מן המתכסים בטליתות ומראין עצמן כפרושים ואינן פרושים". וסוף הסוגיה שם הם דברי אלכסנדר ינאי לשלומציון אשתו ערב מותו: "אמר לה ינאי מלכא לדביתיה: אל תתיראי מן הפרושים ולא ממי שאינן פרושים, אלא מן הצבועין שדומין לפרושים, שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס".